

Edukacja Humanitarna

Edukacja Humanitarna zmierza do realizacji idei humanitaryzmu (stąd też jej nazwa), ten zaś wyrasta z łacińskiego *humanitas* czyli człowieczeństwo. Człowieczeństwo natomiast znajduje wyraz w dokładaniu wszelkich starań, by być dobrymi, nie tylko ze względu na nakaz etyczny, ale również dlatego, że taka postawa odpowiada naszej – ludzkiej – istocie (I. Lazari-Pawłowska, 1989, s. 234-237). Czerpiąc z indyjskiej *ahimsy* - postulatu powszechnej życzliwości (P. Singer, 1998, s. 85; I. Lazari-Pawłowska, 1967, s. 61) i europejskiego *caritas*, miłości bliźniego, Edukacja Humanitarna staje się swoistym drogowskazem na drodze do urzeczywistnienia siebie jako pełnego człowieka, kluczem do drzwi, za którymi ukryte są pokłady empatii i wrażliwości na innego.

Edukacja Humanitarna obecna jest w praktyce edukacyjnej pod wieloma postaciami. Wszystkie jednak działania występujące pod tą nazwą łączy wspólny mianownik kształtowania czy może raczej wyzwiania u wychowanków postawy wrażliwości i empatycznej otwartości na różnorodność otaczającego świata oraz na istoty współzamieszkujące w nim razem z nimi, konsekwencją czego jest gotowość do niesienia im pomocy. Edukację Humanitarną możemy zatem uznać za formę wychowania zmierzającego do otwarcia się na szeroko pojmowanego Innego, Drugiego. Polska Akcja Humanitarna od wielu lat prowadzi szeroko zakrojoną Edukację Humanitarną dzieci i młodzieży, która ma przybliżyć nas do urzeczywistnienia idei stworzenia społeczeństwa otwartego i pomagającego, wychowania młodego pokolenia wolnego od nietolerancji, ksenofobii, rasizmu i uprzedzeń, społeczeństwa cechującego się odpowiedzialnością, aktywnością, postawą otwartości i dialogu na poziomie ponad stereotypami i uprzedzeniami (Polska Akcja Humanitarna, 2008).

Obszarem zainteresowania Edukacji Humanitarnej może być kształtowanie postaw w zakresie relacji międzyludzkich, czego przykładem są przedstawione powyżej działania Polskiej Akcji Humanitarnej. Obszar ten może również obejmować szerszy kontekst w myśl koncepcji poszerzonego humanitaryzmu Alberta Schweitzera. Istotą owej koncepcji jest uznanie nie tylko ludzi, ale wszelkich istot żywych za bliźnich zasługujących na poszanowanie i współodczuwanie z nimi. Schweitzer akcentuje podobieństwo bytów ludzkich i pozaludzkich w sferach predysponujących do empatyzowania z nimi – odczuwanie strachu, bólu, cierpienia, nieuchronność śmierci (I. Lazari-Pawłowska, 1989, s. 234-237). Koncepcja Schweitzera, swoista idea czci dla życia, koreluje z filarami Edukacji Humanitarnej

prowadzonej przez autorytet w tej dziedzinie, Królewskie Towarzystwo dla Zapobiegania Okrucieństwa wobec Zwierząt¹, funkcjonujące w Wielkiej Brytanii. Działania Towarzystwa oparte są na kanwie Pięciu Wolności istot żywych:

- wolność od głodu i pragnienia,
- wolność od niewygód,
- wolność od bólu, ran i chorób,
- wolność od strachu,
- wolność (do) wykazywania naturalnych zachowań.

Wokół powyższego rdzenia teoretycznego, niezaprzeczalnych praw istot żywych, organizowane są działania praktyczne zmierzające do urzeczywistnienia tych, zdawałoby się oczywistych, idei. W przypadku Królewskiego Towarzystwa Pięć Wolności odnosi się do działalności na rzecz zwierząt. Zwróćmy jednak uwagę na szerszy kontekst aktualności powyższych swobód. W rozciągłości czasu i przestrzeni łamanie tych podstawowych w swej istocie praw odnosi się do ludzi. Niewolnictwo, niedawna jeszcze sytuacja społeczna osób upośledzonych i chorych psychicznie, prawa (czy raczej ich brak) kobiet, holocaust, zbrodnie wojenne itd. Wolności są zatem uniwersalnymi, niezbywalnymi prawami danymi każdej istocie żywej w akcie narodzin, które to Wolności z powodu uwarunkowań politycznych, społecznych czy kulturowych nie są dostępne i respektowane dla pewnych grup. Znoszenie owych wykluczeń nie odbywa się natychmiastowo poprzez wydanie odpowiedniego dekretu, ustawy, rozporządzenia. Bariery istniejące w świadomości ludzkiej uzewnętrzniają się jako konkretne postawy w zachowaniu, uczuciach, wiedzy, często stereotypowej, na temat przedmiotu postawy (por. S. Mika, 1998). Chcąc wpłynąć na zmianę danych postaw w społeczeństwie, należy podjąć pracę nad wszystkimi trzema ich elementami na drodze uwrażliwiania na Innego. Dąży się więc tu do podniesienia poziomu świadomości społecznej poszerzając, w myśl koncepcji Alberta Schweitzera, granice humanitaryzmu aż do pełni odpowiedzialnego człowieczeństwa.

Idee Edukacji Humanitarnej przewijają się przez karty historii. Różny może być przedmiot działań, formy ich realizacji – tak jak różni są ich inicjatorzy oraz aktualne potrzeby społeczne naprzeciw którym owa Edukacja wychodzi. Cel zawsze jednak pozostaje niezmienny – wyzwalanie wrażliwości na oraz empatii z Innym oraz ugruntowanie ich jako trwałych pozytywnych postaw stających się z czasem naturalnym elementem życia społecznego.

---

¹ The Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals, pierwsza na świecie organizacja działająca w obronie praw zwierząt, powstała w roku 1824, działa i rozwija się do dnia dzisiejszego. www.rspca.org.uk.

Podmiot realizujący edukację humanitarną	Przedmiot działań podmiotu realizującego	Sposoby realizacji Edukacji Humanitarnej
The Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals (RSPCA)	Prowadzenie i zachęcanie do dobroci w stosunku do zwierząt oraz zapobieganie i/lub redukowanie okrucieństwa wobec nich poprzez wszelkie zgodne z prawem działania	Działania praktyczne i terenowe; kampanie prozwierzęce i edukacyjne, obecność w mediach; broszury, ulotki, plakaty, czasopisma o tematyce związanej z edukacją humanitarną dla dzieci, dorosłych, serwis internetowy poświęcony edukacji humanitarnej a w nim do pobrania lub zamówienia darmowe materiały dla nauczycieli – konspekty zajęć, plansze, plakaty, rysunki, zdjęcia, karty pracy, filmy edukacyjne itp.; program nauczania zintegrowanego oparty na edukacji humanitarnej; regionalne doradztwa edukacyjne oferujące nauczycielom wsparci w zakresie realizacji edukacji humanitarnej;
Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Zwierząt „Animals” (OTOZ)	Zapobieganie bezdomności zwierząt, zapobieganie zaniedbywaniu lub okrutnemu traktowaniu zwierząt, zapewnienie opieki bezdomnym zwierzętom, kształtowanie właściwych postaw społecznych wobec zwierząt domowych, gospodarskich i wolno żyjących	Wydanie zatwierdzonych przez Ministra edukacji Narodowej książek poświęconych edukacji humanitarnej: <i>Dbamy o zwierzęta</i> (K. Marcysiak, W. Marcysiak, 2000) i <i>Rozumiemy zwierzęta</i> (I. Szolginia, 2001); działania poprzez schronisko dla zwierząt w Bydgoszczy: odwiedziny w placówkach oświatowych, prelekcje, ulotki informacyjne, współpraca z mediami, redagowanie strony internetowej, organizowanie imprez publicznych np. Wystawa Psów Wielorasowych, Gwiazdka dla Zwierząt, Dzień Św. Franciszka; opracowanie i pilotażowe przeprowadzenie projektu z zakresu edukacji humanitarnej <i>Szkola Przyjazna Zwierzętom</i> – zajęcia edukacyjne, wycieczki, eko-kącik itp.
Towarzystwo Opieki nad Zwierzętami (TOZ) „Fauna”	Opieka nad zwierzętami porzuconymi, bezdomnymi i potrzebującymi pomocy; powszechna edukacja ekologiczna, szczególnie ukierunkowana na rzecz humanitarnego traktowania zwierząt; zwalczanie przejawów niehumanitarnego traktowania zwierząt.	Współdziałanie z władzami samorządowymi i rządowymi, instytucjami kultury, placówkami oświatowymi i wychowawczymi oraz mediami w zakresie działań informacyjnych i edukacyjnych na rzecz humanitarnego traktowania zwierząt; organizowanie imprez kulturalnych i artystycznych oraz sesji popularyzatorskich propagujących prawidłowe postawy ludzi wobec żywych istot; współpraca z krajowymi i zagranicznymi organizacjami zajmującymi się tematyka edukacji humanitarnej; działalności wydawnicza; realizacja programu <i>Odpowiedzialna przyjaźń</i> (2003/2004) i <i>Ale człowiek o tym nie wie</i> (2007/2008).
Fundacja „Pegasus”	Wspieranie działalności społecznej, kulturowej, naukowej i oświatowej prowadzonej na rzecz ochrony zwierząt.	Kampania <i>Ratuj i raduj</i> a w jej ramach edukacja dzieci i młodzieży, przy pomocy koni wyleczonych przez Fundację; zajęcia dla dzieci niestabilnych emocjonalnie, nadpobudliwych, niepełnosprawnych, wymagających resocjalizacji; redagowanie serwisu internetowego zawierającego pomysły i propozycje działań w ramach edukacji humanitarnej.
Stowarzyszenie „Gaja”	Zachowanie i wzbogacanie środowiska naturalnego, rozwijanie i wspieranie działalności kulturowych i środowiskowych.	Działalność edukacyjna i wydawnicza, organizowanie warsztatów, wystaw, prelekcji; współpraca z mediami; wykorzystanie niekonwencjonalnych metod i różnych form sztuki; patronat nad Ogólnopolską Kampanią Społeczną – edukacja humanitarna dla dzieci w wieku przedszkolnym <i>Podpisz Pieska</i> .
Szczepan Kawski	Upowszechnienie Edukacji Humanitarnej.	Współpraca z mediami w celu promocji humanitarnego stosunku do zwierząt i ludzi; współpraca z placówkami oświatowymi, domami opieki itp., opracowanie i realizacja Programu Edukacji Humanitarnej dla Przedszkoli i Szkół (por. Sz. Kawski, 2003); projekt kompleksowej edukacji humanitarnej Człowiek – Zwierzę – Środowisko; praktyczne działania na rzecz zwierząt, środowiska i społeczności lokalnej angażujące placówki oświatowo-wychowawcze; redagowanie strony poświęconej edukacji humanitarnej – informacje, materiały, propozycje zajęć itp.

Tab. 1. Realizacja Edukacji Humanitarnej – wybrane podmioty

Źródło: Opracowanie własne.

Przyjrzyjmy się teraz bliżej edukacyjnej działalności TOZ „Fauny”. Towarzystwo już od wielu lat prowadzi zajęcia Edukacji Humanitarnej, natomiast od roku 2008 realizowane są one w formie programu edukacyjnego. W ramach programu „Ale człowiek o tym nie wie”, zajęciami objęte zostały już wszystkie przedszkola (luty – czerwiec 2008), klasy młodsze szkół podstawowych (wrzesień – grudzień 2008), klasy starsze szkół podstawowych (marzec – maj 2009) i gimnazja (czerwiec 2009) Rudy Śląskiej. Każda z placówek uczestniczy w trzech etapach programu, odwiedziny w przedszkolu/szkole, przyjazd dzieci do schroniska i konkurs plastyczny, po zakończeniu których to etapów następuje uroczysty finał programu, rozdanie certyfikatów placówkom, dyplomów i nagród dzieciom. Podczas całego programu w spotkaniach z dziećmi uczestniczy pies i choć nie są to spotkanie dogoterapeutyczne², TOZ „Fauna” ze swoimi podopiecznymi realizuje dwie pozostałe, wg podziału Delta Society, formy pracy z psem – zajęcia i edukację z udziałem zwierzęcia. Zajęcia z udziałem zwierzęcia (AAA – Animal Assisted Activities) są definiowane następująco: „Zajęcia z udziałem zwierzęcia (AAA) dostarczają możliwości motywacyjnych, edukacyjnych, rekreacyjnych i/lub terapeutycznych korzyści, podnoszących jakość życia. AAA są przeprowadzane w różnych środowiskach przez wyszkolonych profesjonalistów i/lub wolontariuszy, z udziałem zwierząt spełniających określone kryteria”³. Edukacja z udziałem zwierzęcia, AAE – Animal Assisted Education, to z kolei zajęcia mające na celu usprawnienie sfery intelektualnej i poznawczej dziecka. AAE pomaga dzieciom o obniżonej percepcji lub niechęci (z różnych powodów) do przyswajania wiedzy i przebywania w szkole. Zwierzę wykorzystywane jest jako „pomoc naukowa”, jest motywatorem wspomagającym przyswajanie treści.

---

² Terapia z udziałem zwierzęcia (AAT – Animal Assisted Therapy) - działanie terapeutyczne, mające określony cel, w którym zwierzę, spełniające określone kryteria, jest integralną częścią procesu leczenia. AAT jest kierowane i/lub prowadzone przez wyspecjalizowanego profesjonalistę z dziedziny zdrowia ludzkiego, w obrębie jej specjalizacji.

³ Standards of Practice for Animal-Assisted Activities And Therapy: www.deltasociety.org. Zajęcia z udziałem zwierząt są praktycznie zwyczajnym spotkaniem i zabawą ze zwierzęciem, które odwiedza ludzi. Te same zajęcia mogą być powtarzane z wieloma różnymi ludźmi, inaczej niż program terapeutyczny, który jest przypisany do konkretnej osoby lub choroby.

Cechy charakterystyczne AAA to:

- cele terapeutyczne nie są planowane z wizyty na wizytę,
- wolontariusze i terapeuci nie są zobowiązani do prowadzenia dokładnych notatek,
- przebieg wizyty jest spontaniczny i trwa ona tak długo lub krótko, jak to jest konieczne.

AAA może przykładowo przebiegać w sposób następujący:

- grupa wolontariuszy zabiera swoje psy i koty do domu opieki raz w miesiącu na „wizytę”. Zajęcia przeprowadzane są w dużej grupie z ukierunkowaniem i pod kontrolą pracowników domu. Koordynator grupy prowadzi nieoficjalny dziennik wizyt,

- osoba przyprawdza swojego psa do zakładu opieki nad dziećmi, żeby pobawił się z pensjonariuszami. Chociaż wizyty odbywają się z udziałem pracowników placówki, nie wyznaczają oni żadnych celów terapeutycznych dla tych spotkań. Poza wpisami o wejściu do szpitala nie ma żadnych innych zapisków dotyczących tych wizyt,

- klub szkoleniowy psów daje pokaz w domu poprawczym dla nastolatków.

Program „Ale człowiek o tym nie wie” zyskał aprobatę lokalnych władz, na poszczególnych etapach współfinansowany był z funduszy Urzędu Miasta, Funduszu Inicjatyw Obywatelskich (FIO), koordynowany przez Miejski Zakład Obsługi Placówek Oświatowych, objęty honorowym patronatem Prezydenta Miasta Ruda Śląska oraz patronatem Śląskiego Kuratora Oświaty. Działania TOZ „Fauny” wzbudzają pozytywne zainteresowanie również poza Rudą Śląską, czego wyrazem są zaproszenia ze szkół i przedszkoli spoza miasta.